

In memoriam

25.03.1949

VALVE MÜRSEPP

pensionil õpetaja

On tore, et tänapäeval inimesed reisivad ja hiljem oma muljeid teistega jagavad. Ka mina tahan seekord oma mälestusi jagada. Minu kõige meeldejäävam mälestus on seotud sellega, kui ešelonid "fašistidega" Siberisse jõudsid.

Oli 1949. aasta 6. aprilli hiline õhtutund. Kaubavagunite uksed lükati raginal lahti ja sisenesid valgetes pikkades kasukates noored mehed, kes teatasid loomulikult vene keeles, et oleme kohale jõudnud ja nüüd tuleb vagunist kiiremas korras väljuda. Sidusime oma kimpsud-kompsud kokku ja ronisime pilkasesse pimedusse.

Meil soovitati vaikselt hommikuni oodata, kuni meile järele tullakse. Olin filmidest näinud, kuidas piisonid pakasega külge külge kõrvalseisavad, et sooja saada. Nii tegime meiega. Kõik 40 selle vaguni arreteeritud kükitasid kobaras koos, sest nii oli pisutki soojem.

Mõni hakkajam noorem naine püüdis vagunist nari laudu välja tirida, et lõket teha. Saime aga teada, et meie-suguseid fašiste on Baltikumis veel piisavalt, et neid Siberisse vedada. Neile on ka narisid vaja. Paar päeva varem oli meile "kohtuotsus" ette loetud: olete eluks ajaks Siberisse asumisele saadetud. Mõelge, missugused kurjategijad me olime, et meile kõige karmim olime määrati, ka lastele.

Saabus hommik. Meile

avanes ebatavaline vaatepilt: karvased minihobused vedasid endi järel kahe jalasega rege, millel istus valges kasukas voorimees. Esimese ree pealt hüppas maha mingi tegelane, kes hindava pilguga meid takseeris. Algas orjaturg.

Too tegelane valis välja pisut parema välimusega noored naised ja mõned mehed. Nende kompsud asetati siis regedele ja kästi neil oodata. Peagi jõudsid kohale hilinejad. Nende saagiks langesid ülejäänud naised-lapsed. Noh, vähemalt tulevased orjad. Teise ešeloni kuulusime ka meie: ema kolme alaealise lapsega.

Viimaste voorimeeste saagiks jäid vanurid ja lapsed. Kaks öde püüdis reele sokuutada oma vagunis surnud ema. Raha eest see neil ka õnnestus. Ma ei tea, kas ikka kõik võeti kaasa, sest meie hulgas oli ka üks halvatud vanur. Keskpäevaks olid vist kõik jaamast ära koristatud ja jalgsimatki uuel kodumaal võis alata. Ka Siberis oli kevad saabumas.

Vähemalt lumi sulas. Ja oh sa mu meie! See maakeri viljakam osa – must muld – kleepus meie pastelde külge nagu pigi ning iga sammu astumine oli suur pingutus. Õnneks tundsid sama ka vaesed hobused. Korraga lõi mul kramp jalga ja ma olingi musta pori sees pikali. Üks ratsanik peatus, piits vihises käes, aga nähes, et isegi nuut ei suuda mind jalule ajada, pandi mind siiski reele istuma, kus juba kükitas ees mu 11-aastane kurjategijast vend.

Õhtuks jõudsimme ühte Siberi külla. Esimest korda nägime oma silmaga, milline see meie elu tulevasel "kodumaal" välja nägi. Keset tuba seisis

suur Vene ahi, paar last vaatasid ehmunud nägudega elusaid fašiste, sest seni ilmselt oldi selle sõnaga neid korralde kutsutud. Lae all oli ka mingi nari, kuhu redeliga roniti. Ikka selleks, et soojem oleks magada. Põrandal oli aga päris loomaaed: vasikas oli seotud lauajala külge, pörsas jalutas vabalt toas ringi. Laua all võre taga vestles kukk oma naisperega. Mis teha! Vaeseid loomalapsi ei saanud ju õue ajada nagu baltlasi.

Saime siis sooja vett, mida nad nimetasid kipjatokiks ja keedetud kartulit ka. Sellega venelaste külalislahkus piirduski.

Teine päev möödus sama vaevaliselt. Alles kolmandal päeval jõudsimme kohale: Ordõnski küla, Novosibirski oblast.

Nii seisis meie hilisemas passis (kümme aastat hiljem). Hea oli, et kohalikud kulakud olid kümnekond aastat varem Kolõmase saadetud. (Kolõma – Kirde-Siberi ja Kaug-Ida piiril asuv mägismaa.)

Nüüd me siis kükitasime nende aitades või tallides, ikka kümme inimest ühes ruumis. Esimest korda saime ka

nägu pesta. Nägime, et mehed võtsid ämbriga külma vee kaasa ja pesid õues oma silmad puhtaks. Nii ka meie.

Sellest on möödunud tervelt 68 aastat, mõningaid detaile pole meeles, mõned võivad olla pisut ebatäpsed. Juba esimesel hommikul käsutati meid kolhoosi kontorisse, kus meie edasine saatus paika pandi. Soovitati tulla nendel, kes vene keelest aru saavad. Muide, see oli nendele üllatus, et me ei rääkinud nende keeles.

Olin tookord meie hulgas ainuke keeleoskaja ja seda tänu minu Hummuli kooli inglaselest vene keele õpetaja Pullile, kes õnneks ei osanud eesti keelt. Saime teada, et oleme nüüd Iljitsi-nimelise kolhoosi liikmed ning meil on võimalik liikuda vaid 50 kilomeetri raadiuses. Puha vaele! Polnud meil lagedas stepis kuhugi minna.

Kuidas kulges meie edaspidine elu, seda paari reaga kirjeldada ei anna. Tänu Nikita Sergejevitšile [Hruštšov] jõudsimme isegi kodumaale ja enne pensionile minekut sain kätte ka TRÜ [Tartu riiklik ülikool] diplomi.

Minu suurim elamus kodumaal oli see, kui Rakvere 1. keskkooli aulasse kanti sisse sinimustvalge lipp. Ära nägin! Ära nägin ka Moskva kongresside palee, Lenini mausoleumi ja Stalinia haua. Aga sellest ehk kunagi hiljem.

Lisada võiks ehk seda, et teel Siberisse nägime samasugust kaubarongi, kus olid "reisijateks" tõelised fašistid. Nimelt saavutas Konrad Adenauer Kremlis kokkuleppe sõjavangide kodumaale tagastamiseks. Noh, eks ta ole! Nemad Euroopasse, meie Siberisse.

Algas orjaturg. Too tegelane valis välja pisut parema välimusega noored naised ja mõned mehed ka.